

УДК 398(=161.2=162.1):001.89](092)“388”(477)
DOI <https://doi.org/10.15407/slavicworld2024.23.231>

ГОЛОВАТЮК ВАЛЕНТИНА

кандидатка філологічних наук, наукова співробітниця відділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8845-3909>

GOLOVATIUK VALENTYNA

a Ph.D. in Philology, a research fellow at the Ukrainian and Foreign Folkloristics Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8845-3909>

Бібліографічний опис:

Головатюк, В. (2024) Науково-організаційна діяльність Вікторії Юзвенко (до 100-річчя від дня народження). *Слов'янський світ*, 23, 231–240.

Holovatiuk, V. (2024) Scientific and Organizational Activities of Viktoriia Yuzvenko (On the Occasion of the 100th Anniversary of Birthday). *Slavic World*, 24, 231–240.

НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІКТОРІЇ ЮЗВЕНКО (до 100-річчя від дня народження)

Анотація / Abstract

Стаття присвячена Вікторії Юзвенко (1924–2024) – відомій українській ученій, фольклористці, славістці. Висвітлюється її роль як організаторки наукового процесу, що продовжила започаткований Максимом Рильським славістичний напрям діяльності в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (нині – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (ІМФЕ)). Спочатку як аспірантка, вчений секретар, а згодом як керівниця славістичного центру, присвятила цій справі понад 50 років праці в науковій установі. Майже два десятиліття вона очолювала відділ слов'янської фольклористики, скеровуючи свої сили та енергію на налагодження ак-

тивного наукового життя, підготовку наукових кадрів. Під керівництвом Вікторії Юзвенко розпочато порівняльно-історичне вивчення проблем історії та теорії фольклору слов'янських народів, усної народної творчості слов'ян і національних меншин України, розширено програму історико-порівняльних студій за межі слов'янських досліджень.

Коло наукових інтересів дослідниці охоплювало історію славістичної фольклористики, українсько-польські фольклористичні взаємини, дослідження жанрової системи сучасного слов'янського фольклору та міжслов'янських фольклорних зв'язків, слов'янської казкової епіки. За участю та редакторством Вікторії Юзвенко підготовлено понад 20 колективних праць, які здобули заслужене визнання українських і зарубіжних учених.

Її пріоритетним напрямом діяльності було розширення та підтримка міжнародних зв'язків, співпраця з профільними науковими центрами, установами та вченими-славістами в усьому світі. Завдяки підтримці міжнародних контактів відбувався активний взаємообмін виданнями, здійснювалася координація наукових досліджень та розробка наукових проєктів.

Протягом багатьох років Вікторія Юзвенко представляла українську науку на міжнародних форумах, була багаторічним учасником-доповідачем Міжнародних з'їздів славістів. Вона зробила значний внесок у наукове забезпечення й організацію польових експедиційних досліджень.

Ключові слова: науково-організаційна діяльність, слов'янська фольклористика, міжнародні зв'язки, наукова співпраця, видавнича діяльність.

The article is devoted to the famous Ukrainian scientist, folklorist, Slavist Viktoriia Yuzvenko (1924–2024). Her significance as an organizer of the scientific process is described. She has continued the Slavic direction of activity initiated by Maksym Rylskyi at the Institute of Art Studies, Folklore and Ethnography of the Academy of Sciences of Ukrainian SSR (nowadays it is M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (IASFE)). The scholar has devoted more than 50 years of work at the scientific institution to this cause first as a post-graduate student, scientific secretary, and later as the head of the Slavic Studies Center. She has chaired the Department of Slavic Folklore Studies, directing her strength and energy to establishing an active scientific life and training scientific personnel. A comparative and historical study of the problems of history and theory of folklore of Slavic peoples, oral folk

art of Slavs and national minorities of Ukraine has been initiated, and the program of historical and comparative studies has been expanded beyond Slavic Studies under the leadership of Viktoriia Yuzvenko.

The scientist's research interests have included the history of Slavic Folkloristics, Ukrainian-Polish folkloristic relations, studies of the genre system of modern Slavic folklore and inter-Slavic folklore ties, Slavic fairy-tale epics. Over 20 collective works have been prepared with the participation and editing of Viktoriia Yuzvenko. They have received well-deserved recognition from Ukrainian and foreign scientists.

The expansion and support of international relations, cooperation with specialized scientific centers, institutions, and Slavic scholars around the world are considered as her priority area of activity. Thanks to the support of international contacts, an active exchange of published works, coordination of scientific research and development of scientific projects have taken place.

Viktoriia Yuzvenko has represented Ukrainian science at international forums, she is known as a long-time participant and speaker at International Congresses of Slavists for many years. She has contributed significantly to the scientific support and organization of field expeditionary research.

Keywords: scientific and organizational activities, Slavic Folkloristics, international relations, scientific cooperation, publishing activities.

Цьогоріч минуло 100 років від дня народження Вікторії Юзвенко – видатної української вченої, фольклористки, славістки. Народилася вона 11 серпня 1924 року в с. Ковалівка Немирівського району Вінницької області. У 1940 році вступила на філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, а після завершення війни поновила навчання в Чернівецькому державному університеті. Протягом 1948–1955 років Вікторія Арсеніївна викладала українську мову та літературу в Київському індустріальному технікумі.

Її науковий шлях розпочався з навчання в аспірантурі ІМФЕ, куди вона 1955 року вступила на щойно відкриту спеціальність «слов'янський фольклор», обравши полоністику основним напрямом наукових пошуків. Науковим керівником дослідниці було призначено Максима Рильського. Захист дисертації «Українська народнопоетична творчість у польській фольклористиці ХІХ ст.», що відбувся 1961 року,

приніс не тільки кандидатське звання, а й засвідчив, що в українську науку прийшла енергійна та працьовита особистість.

З 1958 року Вікторія Юзвенко обіймала посаду молодшого наукового співробітника відділу фольклору, а 1960 року її було призначено вченим секретарем Інституту. Відстежуючи науково-організаційну діяльність вченої, варто зауважити, що їй пощастило бути не тільки аспіранткою Максима Тадейовича Рильського, а й протягом чотирьох років працювати на посаді вченого секретаря за його керівництва установою.

Слід також згадати, що Вікторія Юзвенко вперше у складі української делегації разом із М. Т. Рильським узяла участь у роботі IV Міжнародного з'їзду славістів, який проходив 1958 року в Москві. На секційному засіданні вона долучилася до обговорення доповіді вченого «Українські думи та історичні пісні», присвятивши свій виступ збирацькій діяльності польських фольклористів XIX ст. та їхньому внеску в дослідження українського героїчного епосу. Згодом, уже як учений секретар українського комітету славістів, узяла участь у V Міжнародному з'їзді, що відбувся в Софії 1963 року. На цьому заході М. Т. Рильський виголосив доповідь «Українські думи і героїчний епос слов'янських народів», яка була підготовлена спільно з Вікторією Юзвенко, Галиною Сухобрус та Вікторією Захаржевською [2].

Максим Рильський усіляко підтримував наукові зацікавлення своєї вихованиці, яка продовжувала працювати над проблемою українсько-польських фольклорних та фольклористичних зв'язків.

Її закордонні відрядження були спрямовані не тільки для роботи над плановими темами, а й передусім для налагодження контактів із зарубіжними вченими, профільними інституціями, участі в міжнародних наукових заходах. Зауважимо, що, завдячуючи саме М. Т. Рильському, в ІМФЕ формувала-

ся славістична школа, відбувалася підготовка кадрів, що прискорило створення в 1969 році відділу слов'янського фольклору, а відтак і вихід української славістики на міжнародну арену. У 1964 році Вікторія Юзвенко обіймала посаду старшого наукового співробітника, а протягом 1969–1987 років очолювала відділ слов'янської фольклористики.

У своїх працях і численних студіях вона приділяла увагу історії славістичної фольклористики, міжслов'янським фольклорним зв'язкам, теоретичним питанням фольклору, його жанрам, класифікації, поетиці. Досліджувала казкову епіку, зокрема фантастичні казки та їх жанрові особливості, динаміку поетичних форм слов'янської фантастичної казки.

З відкриттям відділу чимало зусиль вона доклала в налагодження його активного наукового життя, у якому результативно працювали та здійснювали розробку славістичних досліджень такі перспективні вчені, як Наталія Шумада, Михайло Гайдай, Юрій Круть, Володимир Лірниченко, Василь Скрипка, Тетяна Руда та ін. Значну увагу було приділено підготовці молодой генерації славістів. З-під її опіки вийшли в самостійне дослідницьке життя такі вчені, як Лариса Вахніна, Леся Мушкетик, Володимир Шабліовський, Валентина Голватюк.

Під керівництвом Вікторії Юзвенко розпочато порівняльно-історичне вивчення проблем історії та теорії фольклору слов'янських народів, усної народної творчості слов'ян і національних меншин України, також розширено програму історико-порівняльних студій за межі слов'янських досліджень.

Багато часу займало не тільки керівництво колективом, а й уважне та прискіпливе редагування колективних праць. За її участю та редакторством підготовлено понад 20 монографічних видань і наукових збірників, серед них такі фундаментальні колективні праці, як «Визвольний рух слов'ян у народній пісенній творчості (XVII–XIX ст.)» (1971), «Роз-

виток і взаємовідношення жанрів слов'янського фольклору» (1973), «Інтернаціональне та національне в сучасному слов'янському фольклорі» (1977), «Слов'янська фольклористика. Нариси розвитку. Матеріали» (1988). Вона виступила одним з упорядників збірника «Під одним небом: фольклор етносів України» (1996), співредактором енциклопедичного словника «Художня культура західних і південних слов'ян (XIX–XX ст.)» та наукового видання «Українсько-польські культурні взаємини (XIX–XX ст.)» (2003). Усі ці праці викликали великий резонанс у наукових колах різних слов'янських країн.

Чимало зусиль В. Юзвенко та колектив відділу доклали для зміцнення вже наявних і встановлення нових наукових контактів, координації діяльності з відповідними зарубіжними кафедрами університетів, профільними науковими установами, центрами й безпосередньо вченими-славістами у всьому світі. За понад 50-річну працю на науковій ниві вчена підтримувала зв'язок не з одним десятком фахівців зарубіжжя.

Ще на початку своєї наукової діяльності їй пощастило налагодити особистісні контакти з польськими вченими, а надалі розширити їх до тісної співпраці між відділом і низкою польських установ, зокрема Інститутом літературних досліджень ПАН, Польським народознавчим товариством і Редакцією видання спадщини О. Кольберга, діяльність яких вона постійно висвітлювала у своїх студіях. Саме в 60–70-х роках XX ст. ці міжнародні зв'язки почали відігравати важливу роль у розвитку славістичних досліджень.

Завдяки Вікторії Юзвенко, починаючи з 1965 року, було налагоджено регулярний книгообмін між згаданими установами. ІМФЕ почав отримувати журнали «Люд» («Lud»), «Народну творчість» («Literatura ludowa») і томи монументального видання праць О. Кольберга. Упродовж наступних років бібліотечний фонд Інституту постійно поповнювався томами спадщини відомого народознавця [3; 4].

Не можемо оминати увагою той факт, що в розвитку наукових відносин між відділом і Редакцією повного видання праць О. Кольберга важлива роль належала очільнику редакції Юзефу Буршті. Польського вченого та Вікторію Юзвенко об'єднували передусім спільні інтереси й ідеї, значною мірою пов'язані саме з постаттю О. Кольберга, виданням його спадщини, зокрема українських томів. Адже Вікторія Юзвенко досліджувала тему «Кольберг і Україна», вивчала також основні тенденції розвитку повоєнної польської фольклористики.

Редакція неодноразово зверталася до ІМФЕ з проханням надіслати необхідну допоміжну літературу під час підготовки до друку українських матеріалів із фольклорної спадщини О. Кольберга, проконсультувати з питань джерелознавства, цікавилася наявністю публікацій варіантів фольклорних творів, записаних народознавцем в українських виданнях, оцінюючи одержані відомості як обмін творчими думками. Водночас Редакція надавала велику допомогу у виявленні джерел славістичних зацікавлень О. Кольберга під час підготовки відділом колективної праці «Слов'янська фольклористика. Нариси розвитку. Матеріали» (1988) [1].

Завдяки підтримці цих контактів відбувався активний взаємообмін виданнями, здійснювалася координація наукових досліджень. Інститут інформував про свою багатогранну діяльність, надсилаючи праці співробітників, колективні монографії, томи видавничої серії «Українська народна творчість», журнали «Народна творчість та етнографія», щорічники «Слов'янське літературознавство і фольклористика» та інші праці, які стали для польських колег великою підмогою в редакційній роботі над виданням рукописних фольклорних збірок О. Кольберга з України. Особливо цінними для Редакції в ті часи були томи «Словника української мови», які неможливо було дістати в Польщі. Співпраця між інституціями

надалі сприяла розробці спільних наукових проєктів, а також висвітленню актуальних проблем традиційного й сучасного фольклору на сторінках польських та українських часописів [1]. Це лише один із прикладів щодо важливої міжнародної науково-організаційної роботи відділу, який очолювала Вікторія Юзвенко.

Упродовж багатьох років вона представляла українську славистику на міжнародних форумах, брала участь у дев'яти Міжнародних конгресах славистів, була багаторічним секретарем Українського комітету славистів (1962–1990), секретарем Міжнародного комітету славистів (1979–1988), почесним членом Міжнародної комісії з дослідження слов'янського фольклору при Міжнародному комітеті славистів. Особлива заслуга належить їй у підготовці та проведенні IX Міжнародного з'їзду славистів, що відбувся в Києві 1983 року, а також у підготовці матеріалів форуму та дискусій до друку.

Вікторія Юзвенко завжди вражала своєю нестримною творчою енергією, умінням вирішувати складні творчі та організаційні проблеми. Вона була одним із активних членів редколегії часописів «Слов'янське літературознавство і фольклористика», «Народна творчість та етнографія», щорічника «Слов'янський світ» та інших наукових видань, брала активну участь в організації численних міжнародних конференцій, нарад, симпозіумів.

Значний внесок зробила Вікторія Арсеніївна також у наукове забезпечення та організацію польових експедиційних досліджень. Під її керівництвом було проведено численні наукові експедиції до різних регіонів України, де здійснено унікальні фольклорні записи, значна частина яких увійшла до багатотомної академічної серії «Українська народна творчість».

Дослідниця була членом редколегії та упорядником цілої низки томів із вищезгаданої видавничої серії, зокрема упо-

рядником двох збірок казок «Іван-богатир» (1959) і «Золота гора» (1960); співупорядником збірника «Українські народні казки, легенди, анекдоти» (1957) та «Пісні Явдохи Зуїхи» (1965). Також виступила упорядником «Фольклористичних праць Ф. Колесси» (1970).

Протягом 1987–2008 років Вікторія Юзвенко обіймала посаду провідного наукового співробітника відділу мистецтва та народної творчості зарубіжних країн в ІМФЕ. Незважаючи на звільнення у зв'язку з виходом на заслужений відпочинок, ніхто з нас не помічав у ній наукової втоми та збайдужіння до інтересів Інституту. Вона й надалі активно контактувала з відділом, цікавилася його діяльністю, науковими планами, надавала необхідні консультації. Завжди хотіла бути в курсі всіх інститутських подій. Часто телефонувала, цікавилася як творчим, так і особистим життям колег майже до останніх днів свого життя. Її важливою рисою була надзвичайна людяність, яка світилася в ній добротою до кожного, хто мав нагоду з нею спілкуватися. Вона відійшла в засвіти 6 серпня 2015 року.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Головатюк В. Д. Юзеф Буршта та Вікторія Юзвенко (до історії польсько-українських наукових взаємин). *Київські полоністичні студії*. Київ, 2024. Т. 40. С. 297–310. DOI : <https://doi.org/10.17721/psk.2024.40.297-310>.

2. Українські думи і героїчний епос слов'янських народів. Київ : Вид-во АН УРСР. 1963. 28 с.

3. Юзвенко В. А. 66 томів фольклорного зібрання Оскара Кольберга. *Народна творчість та етнографія*. 1969. № 6. С. 25–29.

4. Юзвенко В. А. Нове народження фольклористичних праць О. Кольберга. *Слов'янське літературознавство і фольклористика*. 1970. Вип. 6. С. 92–94.

REFERENCES

1. HOLOVATIUK, Valentyna. Józef Burszta and Viktoriia Yuzvenko (To the History of Polish-Ukrainian Scientific Interactions). *Polish Studies of Kyiv*. Kyiv, 2024, vol. 40, pp. 297–310 [online]. DOI : <https://doi.org/10.17721/psk.2024.40.297-310>
2. YUZVENKO, Viktoriia, Halyna SUKHOBURUS, et al. *Ukrainian Dumy and the Heroic Epic Poetry of the Slavic Peoples*. Kyiv: Publishing House of the AS of Ukrainian SSR, 1963, 28 pp. [in Ukrainian].
3. YUZVENKO, Viktoriia. Sixty-Six Volumes of Folklore Collection of Oskar Kolberg. *Folk Art and Ethnography*, 1969, no. 6, pp. 25–29 [in Ukrainian].
4. YUZVENKO, Viktoriia. New Birth of Folkloristic Works by Oskar Kolberg. *Slavic Literature Studies and Folkloristics*, 1970, iss. 6, pp. 92–94 [in Ukrainian].

Отримано / Received 25.09.2024

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 10.12.2024